

Ірина ВАСНЯТІНА

ад'юнт кафедри

оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НЕГЛАСНИХ ПОЗАШТАТНИХ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ДЕПАРТАМЕНТУ КІБЕРПОЛІЦІЇ (У СКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ)

З розвитком комп'ютерних технологій та популяризацією мережі Інтернет та соціальних мереж, віртуальне життя все більше поглинає людство. Значна частина кримінальних правопорушень вчиняється за допомогою мережі Інтернет (месенджерів, інтернет-сервісів, соціальних мереж, розсилок на електронні адреси тощо). Для боротьби з такими видами злочинних проявів, в Україні було створено Департамент кіберполіції (у складі кримінальної поліції). Враховуючи те, що Департамент кіберполіції є підрозділом, що може здійснювати оперативно-розшукову діяльність, перед нами постає завдання встановити особливості роботи вказаного структурного підрозділу із негласними позаштатними працівниками.

Значна частина українських науковців досліджували питання використання негласних позаштатних працівників в цілому та територіальними органами поліції, а саме: Бандурка О. М., Дараган В. В., Дмитрієв І. В., Кириченко О. В., Кисельов А. О., Князєв С. М., Козаченко О. І., Мацюк В. Я., Некрасов В. А., Обшалов С. В., Пастрюліна Т. В., Поляков Є. В., Рижков Е. В., Слободян Я. І., Тарасенко Р. В., Телійчук В. Г., Черкасов Ю. Е., Шевелько В. М., Шинкаренко І. Р., Янчук А. М. та ін. Що стосується питання використання агентури підрозділами кримінальної поліції міжрегіональних територіальних органів, у нашому випадку Департаменту кіберполіції, то це питання по теперішній час потребує наукового дослідження.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «Інтернет» тлумачиться як «всесвітня асоціація комп'ютерних мереж, інтегрована мережева «павутина», яка складається з різних фізичних неоднорідних комунікаційних мереж, об'єднаних в єдину логічну архітектуру» [1, с. 402].

Інтернет заповнив собою значну частину людського дозвілля, що викликало зацікавленість злочинних елементів, оскільки через свою анонімність виникають складності у встановленні особи злочинця та його місці знаходження. Для боротьби із особами, які вчиняють кримінальні

правопорушення в мережі Інтернет було створено міжрегіональний територіальний орган Національної поліції – Департаменту кіберполіції (міжрегіональний територіальний орган).

Одним із основних законодавчих актів, який регулює діяльність Департаменту кіберполіції, окрім Конституції України, являється Інструкція «Про Департамент кіберполіції Національної поліції України» від 10.11.2015 № 85 [2].

Шевчук Г. В. у своїй роботі, з огляду на специфіку діяльності кіберполіції, запропонував такий перелік основних завдань Департаменту кіберполіції:

- 1) реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності;
- 2) завчасне інформування населення про появу новітніх кіберзлочинів;
- 3) впровадження програмних засобів для систематизації та аналізу інформації про кіберінциденти, кіберзагрози та кіберзлочини;
- 4) реагування на запити закордонних партнерів, що надходять каналами Національної цілодобової мережі контактних пунктів;
- 5) участь у підвищенні кваліфікації працівників поліції щодо застосування комп'ютерних технологій у протидії злочинності;
- б) участь у міжнародних операціях та співпраця в режимі реального часу;
- 7) протидію кіберзлочинам:
 - а) у сфері використання платіжних систем:
 - скімінгу (шимінгу) – незаконному копіюванню вмісту треків магнітної смуги (чіпів) банківських карток;
 - кеш-трепінгу – викраденню готівки з банкомату шляхом встановлення на шатер банкомату спеціальної утримуючої накладки;
 - кардінгу – незаконним фінансовим операціям з використанням платіжної картки або її реквізитів, не ініційованим або не підтвердженим її держателем;
 - несанкціонованому списанню коштів з банківських рахунків за допомогою систем дистанційного банківського обслуговування;
 - б) у сфері електронної комерції та господарської діяльності:
 - фішингу – виманюванню у користувачів інтернету їхніх логінів та паролів до електронних гаманців, сервісів онлайн-аукціонів для переказування або обміну валюти тощо;
 - онлайн-шахрайству – заволодінню коштами громадян через інтернет-аукціони, інтернет-магазини, сайти та телекомунікаційні засоби зв'язку;
 - в) у сфері інтелектуальної власності:
 - піратству – незаконному розповсюдженню інтелектуальної власності в інтернеті;
 - кардшарінгу – наданню незаконного доступу до перегляду супутникового та кабельного TV;

г) у сфері інформаційної безпеки:

– соціальній інженерії – технології управління людьми в інтернет-просторі;

– шкідливому програмному забезпеченню (англ. «malware») – створенню та розповсюдженню вірусів і шкідливого програмного забезпечення;

– протиправному контенту – контенту, який пропагує екстремізм, тероризм, наркоманію, порнографію, культ жорстокості і насильства;

– рефайлінгу – незаконній підміні телефонного трафіку [3, с. 247].

Цей перелік не є вичерпним, оскільки злочинці вчиняють кримінальні правопорушення, які стосуються всіх сфер суспільних відносин, використовуючи соціальні мережі, месенджери, платформи онлайн-оголошень тощо (наприклад, розповсюдження наркотичних засобів, продаж вогнепальної зброї, бойових припасів, збут викрадених речей, антикваріату за допомогою «Viber», «WhatsApp», «Telegram» та ін.; продаж не існуючих речей, коштовностей за допомогою платформи онлайн-оголошень «OLX» тощо).

Проте, дослідивши великий перелік завдань, які виконують оперативні підрозділи Департаменту кіберполіції можна виділити ряд недоліків, що стосуються питання використання негласних позаштатних працівників:

1) особи, які негласно співробітничать з оперативним підрозділом повинні мати певні знання та навички роботи у сфері комп'ютерних технологій, що одразу зменшує коло таких працівників. Якщо ж ці особи працюють в певних підприємствах, установах чи організаціях, то існує досить мала ймовірність погодження такої персони щодо співробітництва, наприклад, через страх втратити високооплачувану роботу;

2) особливості територіальності:

– у кожній області розміщено одне управління, що значно збільшує навантаження на кожного співробітника, у зв'язку з великим масивом звернень громадян, та, в свою чергу, ускладнює пошуки кандидата у негласне співробітництво;

– можуть виникати складності при підготовці та контактуванні з негласним працівником, виходячи з часових рамок та масштабу області;

3) складності пошуку та налагодження контакту з особою, яка в майбутньому буде співробітничати з оперативним працівником, оскільки вона повинна мати спеціальні знання у сфері комп'ютерних технологій (матеріальна складова може бути не цікавою такій особі);

4) недостатня кількість штату, що ускладнює перекриття всієї території області та ліній роботи, оскільки з переліку завдань, що покладаються на Департамент кіберполіції, можна побачити, що цей перелік є достатньо великим. Професійна діяльність оперативного співробітника кіберполіції може стосуватися будь-якого куточка країни, що значно ускладнює процес

використання негласних працівників;

5) відсутність спеціальних нормативно-правових актів, які регулюють використання оперативними підрозділами кіберполіції Національної поліції України негласних позаштатних працівників, враховуючи всі нюанси та особливості діяльності цього підрозділу.

Враховуючи особливості роботи оперативних підрозділів кіберполіції можна дійти висновку, що найбільш дієвим та частіше застосовуваним принципом оперативного обслуговування є лінійний, оскільки злочинні елементи можуть вчиняти кримінальні правопорушення з різних точок нашої країни, а територіальний та об'єктовий принципи передбачають роботу в межах певної області, міста, району.

Таким чином, дослідивши особливості використання оперативними співробітниками кіберполіції негласних позаштатних працівників, було встановлено перелік досить серйозних проблем, які потребують законодавчого врегулювання та наукового дослідження. Нами запропоновано затвердити законодавчий акт, який буде містити методичні рекомендації щодо організації та тактики використання негласних позаштатних працівників оперативними співробітниками Департаменту кіберполіції, оскільки має значні відмінності від використання агентури в порівняння з територіальними органами поліції.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / упоряд. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.;
2. Про Департамент кіберполіції Національної поліції України : наказ МВС України від 10.11.2015 № 85;
3. Шевчук Г. В. Особливості діяльності Департаменту кіберполіції Національної поліції України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. № 3, т. 1. С. 244-249.